

Fodor András

KÉT EMLÉK MÁNDYRÓL ÉS ANYÁNKRÓL

1975. szeptember 23. – ez a dátum szerepel a birtokomban lévő ZSÁMBOKY MOZIJA kötet ajánlása alatt. Művét maga a szerző nyújtotta át, kézfogás helyett, a Rádió Pollack Mihály téri bejáratánál, ahonnet Czigány Györggyel, Albert Zsuzsával, Szersén Gyulával, Szokolay Ottóval, majd a később csatlakozó Csernus Mariannal indultunk az ajkai könyvtárban fölveendő irodalmi estre. Adódott Ivánnal néhány ilyen közös szereplésünk. Az 1949-es tatabányait, az 1962-es bácsalmásit korábban már közzétettem. Leendő útitársamként ilyenkor ha csak megláttam őt, máris eláradt bennem a bizonyosság: jól megleszünk egymással. Így volt már első találkozásunkkor is, amikor Keresztury hívott bennünket, 1948 februárjában, Kassák ÉS ÁTLÉPTÉK A KÜSZÖBÖT című drámája nemzeti színházi bemutatójára. Szász Imre és igazgatónk kíséretében érkeztem oda, „ahol a hatos megáll”. Ott csatlakozott hozzánk Rába György és Mándy. Dezső a nemrég megjelent FRANCIA KULCS-ról való véleményét kezdte nyomban Mándyra olvasni. Inkább kritizálta, mint dicsérte. Mándy kedélye ettől meg se billent, mint aki pontosan tudja, milyen helyszíneket, figurákat kellett volna elevenebbé, hangsúlyosabbá tennie: – Majd máskor... Majd legközelebb...

A gesztusban is, ahogy könyvét átadta, valami magyarázkodást nem igénylő fanyar természetesség volt: – Íme, a viszontbarátság letétje! Fogadd szívesen.

A koci hátsó ülésén egymás emlékezetét próbáztattuk. Élvezte, hogy negyedszázados kijelentéseket hely, idő pontos megjelölésével, a szavak hangzását is utánozva, lakonikusan fölidézhette: „R. F. nagy ember...” – mondtam neki ekkor és ekkor a Károlyi-kertben. Én csak egy ellenbizonylattal éltem, amikor is az I. Magyar Írókongresszuson, 1951 őszén, a Martin Andersen Nexót köszöntő ovációba Iván fahangon beléscsúszott: „Tapsoljatok neki, mert ez már akkor is szart írt, amikor még nem volt kötelező...”

A könyvtári szereplés a kölcsönös jó hangulat derűjében zajlott. Csak Albert Zsuzsa vette észre, hogy a közvetítő Czigány Györgynek olykor aritmiás szívzavarai vannak. Két verset Mándy kedvéért mondtam, a TRIBÜN AZ ÉGEN-t s a Németh Lászlóról szóló HOMLOKA ÉGÖVE ALATT-ot. Tudtam, hogy ez utóbbi egyik szakasza olyan mozzanatot idéz, amivel ő is találkozott. Órá is nagy hatást tett, amikor egy park padján az olvasó Németh Lászlót meglátta. Megindultsága, ahogy a közös élményre utólag, félbetört lelkendezéssel reagált, Pilinszkyéhez hasonlított. Volt még egy meghatott pillanat, amikor a Magyar Irodalom Gyöngyszemei sorozat TERMŐ ÉKES ÁG antológiáját fölmutattam. A 216–218. oldalon, közvetlenül József Attila AJTÓT NYITOK című verse előtt Mándy írása volt olvasható, az ÁLOM ANYÁRÓL. Bevallotta, kivételesen büszke rá, hogy a kötet szerkesztői, Kormos István és Domokos Mátyás méltónak találták, hogy az édesanyjáról szóló versgyűjteménybe az ő szövege is bekerüljön.

Még egy találkozásunk volt ebben az évben. Sorsszerű véletlen, hogy erre az együttlétre is egy anyakép, az én anyám miatti aggodalom árnyéka vetült rá.

Pedig amúgy vidám társaságban voltunk. Iby András, gimnáziumom néhány évvel előttem járt, de fogság és gazdatiszt apa miatti lemaradottság terheit hordozó irodalmár diákja – maga is verselő lévén – a negyvenes évek végén jó barátságba keveredett a Darling eszpresszóban tanyázó „újholdasokkal”. Évtizedeknek kellett eltelniük, míg végre a Balaton-parti városban némi társadalmi tekintélyt is kivívott irodalomtanár ötvenedik születésnapjára meghívhatta Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázst és Mátyás Ivánt Siófokra. Háromszobás, meghitt polgári otthonukban láttam Ágnes, ahogy sápadtan, náthásan a tükör előtt készítette magát a délutáni szereplésre. A műsorban, közvetítésemet szimbolizálандó, három olyan verset olvastam fel, ami társaim egyénenként megszólította. Amikor a TRIBÜN AZ ÉGEN címet kimondva kérdeztem a szépszámú közönséget: ennek vajon ki az ihletője, kórusban mondták rá: – Mátyás! – Iván a felismeréstől igen felvidult. Dicsérte a verset, már-már Jékely FUTBALLISTÁK-ját emlegette. Tudtam, hogy ez túlzás, még inkább tudtam, hogy az én hangulatom nem szárnyalhat a többiekével. Az irodalmi együttlétből a születésnapos Iby Andrásékhoz menet elkanyarodtam az állomásra, szolgálatba jövő sógoromat várni Fonyódról, ahol anyám évek óta tartó súlyos betegsége végnapjait élte. Ahogy a sínek közt jött velem szembe a komótos járású vasutas, előre hallottam dísztelenül teátrális szavait: „Bandikám... Édesanyánk ma délután negyed háromkor... befejezte.”

Mentem vissza az ünneplőkhöz. Mintha gyászomat stigmatizálná, vagdosta arcomba a szél a parti homokot. – Maga olyan levert... – szólott rám egy ízben az eleven háziasszony. Megrezzentem, és nagyon összeszedtem magam, nem akartam leleplezni, mi okom van a rosszkedvre. Azazhogy mégis: Mátyás léleklátó szeme észrevett rajtam valami levertségnél is mélyebben fészkelő bánatot. Indulóban, a lépcsőn lefelé menet megvallottam neki, mi történt. Olyan sokatmondó szűkszavúsággal, olyan testvéri némán reagált, ami több volt minden kinyilvánított részvétnél. Nem adta tovább a titkot.

Itthon a TERMŐ ÉKES ÁG antológiában föllapoztam az ő vendégszereplő költeményét, az ÁLOM ANYÁRÓL-t. Ugyanaz a visszafogott fájdalom szólt a láttató sorokból, amit magamban éreztem:

*„A homokos parton járkált.
Olykor megállt,
a mozdulatlan vizet nézte.
.....
Anyja arca a kissé nedves homokban.
Mintha a szél
éppen most fújta volna rá a homokot.”*